

Tamara Bjažić Klarin

Ernest Weissmann: Društveno angažirana arhitektura, 1926.–1939.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti - Hrvatski muzej arhitekture, Zagreb, 2015.

Godine 2015. u Zagrebu je objavljena knjiga arhitektice i povjesničarke arhitekture Tamare Bjažić Klarin *Ernest Weissmann: Društveno angažirana arhitektura, 1926.–1939.* / *Ernest Weissmann, Socially Engaged Architecture, 1926–1939.* Posrijedi je dvojezično, hrvatsko-englesko izdanje, a objavljeno je u nakladi Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti – Hrvatskoga muzeja arhitekture, u okviru edicije *Architectonica*. Urednik knjige je Andrija Mutnjaković, voditelj Hrvatskoga muzeja arhitekture Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, koji je ujedno i autor uvodne riječi „Weissmannove simfonije / Weissmann’s symphonies” (9.-11.), dok „Predgovor / Preface” potpisuje Ákos Moravánszky s Instituta za povijest i teoriju arhitekture ETH u Zürichu. Nizu osnovnih podataka o ovoj luksuznoj, bogato ilustriranoj monografiji, valja dodati i to da je riječ o knjizi nastaloj na temelju doktorske disertacije obranjene na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu (2011. godine), kao i to da je autorica od 2002. zaposlena u Hrvatskom muzeju arhitekture HAZU.

Kako je vidljivo iz naslova, knjiga obrađuje prvu fazu stvaralaštva jednog od najznačajnijih hrvatskih arhitekata, Ernesta Weissmanna. O vrijednosti knjige mjerodavno su se očitovali članovi povjerenstva za obranu disertacije, recenzenti knjige i autori osvrta na knjigu iz redova povjesničara umjetnosti, a na ovom mjestu, na stranicama *Zbornika Muzeja Đakovštine*, knjiga zavređuje biti ukratko predstavljena (barem) iz razloga što je njezin „junak” rođeni – Đakovčanin. Istina je da Ernesta Weissmanna pored tog biografskog podatka (za što nisu zaslužni ni on ni Đakovo), malo što drugoga vezuje uz

naš grad, ali i to je dovoljno da ga možemo smatrati (i) Đakovčaninom, i to jednim od najglasovitijih.

O povezanosti Ernesta Weissmanna s Đakovom, odnosno o đakovačkim godinama obitelji Weissmanna dosad je malo pisano, a oskudnost podataka – arhiva mjesne Židovske općine, zajedno s matičnim knjigama uništena je 1941. godine – onemogućuje da se o toj tematici nešto iscrpnije i napiše, ali autorica Tamara Bjažić Klarin ipak je uspjela usustaviti dosadašnje spoznaje te ih obogatiti i nekim novim detaljima pa utoliko ova likovnjačka monografija postaje dijelom (i) đakovačke bibliografije. Uzgred, nemoguće je ne uočiti da je Weissmannova priča po mnogim elementima usporediva s pričom o Eriču Šlomoviću, još jednom đakovačkom židovskom velikanu, s tim da kod potonjega još uvijek uz Đakovo kao mjesto rođenja dodajemo znak pitanja. Weissmannov životni put ipak je bio sretniji i duži od života njegova nešto mlađeg vršnjaka (Šlomović je nastradao u holokaustu) pa i stoga niz njegovih sačuvanih osobnih dokumenata nosi upisano Đakovo kao mjesto rođenja.

Đakovački će se pogled na ovu knjigu, dakle, usredotočiti ponajprije na različite spona Weissmannovih s Đakovom pa evo sažetka tih spona kao preporuke za eventualno daljnje čitanje. Ernest Weissmann rođen je 11. studenoga 1903. u Đakovu, u obitelji kantora đakovačke sinagoge Josipa Weissmanna, rodom iz Tarnova te Regine rođ. Handler iz Heveša. Uz Ernesta, obitelj je imala još troje djece – Adolfa, Ljudevita i Herminu.

Nedugo po Ernestovu rođenju obitelj je preselila u Požegu gdje je Josip Weissmann nastavio istu, kantorsku službu. Ondje će Ernest Weissmann provesti dječjačku i mladenačku dob te pohađati osnovnu školu i gimnaziju. Kada godine 1922. otac primi službu kantora zagrebačke općine, obitelj će preseliti u hrvatsku prijestolnicu gdje će Ernest započeti svoju stručnu naobrazbu na Arhitektonskom odjelu Tehničke visoke škole.

Jedna od najstarijih obiteljskih fotografija prikazuje oca Josipa Weissmanna u sinagogi u Požegi i snimljena je oko 1905. godine, ali na žalost nije poznato da bi bilo sačuvano nešto sličnog iz đakovačkih godina obitelji Weissmann (čime bismo, pored ostalog, stekli barem nekakav dojam o nutrini nekadašnje đakovačke sinagoge, također uništene 1941.). Autoru ovih redaka je poznato da je autorica prilikom istraživanja provedenih u svrhu izrade doktorata nastojala saznati nešto više o Weissmannovoj obitelji i njegovu rodnom zavičaju, ali takve potrage često, čak ni uz najbolju volju i najveći trud, ostaju bez (ikakva) uspjeha. Iznimka pritom često nisu ni obitelji koje se ubrajaju

među viši sloj židovske zajednice (a kantorska obitelj to svakako jest). Ono što je, međutim, razvidno jest da Ernestov otac Josip nije bio isključivo posvećen kantorskoj službi te da je bio sklon uklapanju u đakovačku društvenu sredinu. Potvrđuje nam to, pored ostaloga, činjenica da je bio član mjesnoga pjevačkog društva „Preradović” (tako ga navodi i Mato Horvat u *Spomenici Hrvatskog pjevačkog društva „Sklad-Preradović” u Đakovu 1863-1939.* iz 1939. godine).

Ne možemo znati je li Weissmann kao dječak možda promatrao đakovačku katedralu, je li ona kod njega izazivala udivljenje te potaknula ljubav prema arhitekturi, no ono što iz knjige Tamare Bjažić Klarin saznajemo jest da važan utjecaj na mladog Weissmanna ostvarila njegova majka Regina koja je kao samouka kiparica odmalena poticala sinovljeve umjetničke sklonosti. Majka Regina preminula je 1940. godine, a strahote Drugoga svjetskog rata pogodile su ostatak obitelji Weissmann; otac Josip uhićen je u kolovozu 1942. godine i život je izgubio u nekom od njemačkih koncentracijskih logora, a braća su se uspjela spasiti emigriravši iz Jugoslavije preko Kube i Meksika u Sjedinjene Američke Države. Ključnu ulogu pritom odigrao je njihov brat Ernest koji je preko Udruženja jugoslavenskih Židova i jugoslavenske ambasade uspio osigurati vize.

Najstariji brat Ljudevit (Lujo) Weissmann postao je odvjetnik, a potom i istaknuta osoba zagrebačkoga javnog života (između ostaloga, predsjednik Prvoga hrvatskog moto kluba. Bio je poznat kao „neumorni zaštitnik i pravni branioc prognjenih” te nije samo politički utjecao na Ernesta, nego je također bio u mogućnosti financijski podržavati nadarenog brata, kako tijekom zagrebačkoga studija, tako i tijekom kasnijih usavršavanja u Parizu, gdje će mladi Weissmann u razdoblju 1926.-1927. naći zaposlenje u uredu velikoga Adolfa Loosa, a potom u atelijeru Le Corbusiera i Pierrea Jeannereta. Ondje je Ernest ostao do 1930. i povratka u Zagreb, kada se prijavljuje na adresi odvjetničkoga ureda brata Ljudevita.

Brat Ljudevit je uspio preživjeti holokaust, nakon Drugoga svjetskog rata bio je direktor jugoslavenske državne novinske agencije Tanjug u New Yorku te se njegovu političkom utjecaju pripisuje Weissmannov ulazak u međunarodni stručni odbor za projektiranje sjedišta Ujedinjenih naroda u funkciji predstavnika Jugoslavije. Tada se Ernest Weissmann, nakon jednog desetljeća, ponovno susreo s Le Corbusierom, a na traženje potonjega bio uključen u uži projektantski tim s Le Corbusierom, Oscarom Niemeyerom i Vladimirom Bodijskim.

I drugi brat, Adolf (Adika) Weissmann, odabrao je također odvjetničko zvanje, kruh je zarađivao u Zagrebu te svojim političkim (bio je, pored ostaloga, urugvajski konzul u Zagrebu) i svakim drugim utjecajem podržavao brata koji je pošao putem mnogo većih izazova.

Ernest Weissmann bio je čovjek za kojega su – kako autorica zaključuje – arhitektura i urbanizam bili i ostali sredstvo u službi izgradnje pravednijeg društva. Posljednje rečenice daju nagovijestiti autoričinu namjeru da u nekoj drugoj knjizi obradi i drugi, poslijeratni dio Weissmannova života i rada. Nadajmo se da će se ta namjera i ostvariti.

Branko Ostajmer